

Küreselleşme nereye?

Whither globalization?

Suat Tuysuz*¹, Adem Başbüyük¹

¹Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Erzincan

Öz: Her türlü bilgi, insan, mal ve sermayenin hareketliliğini ifade eden küreselleşme, akışkanlığı temsil eden bir dil yaratmıştır. Ancak son on yıllık süreçte ve özellikle de ABD Başkanı Donad J. Trump'ın göreve gelmesiyle akışkanlıkla temsil olan küreselleşme söyleminde önemli değişiklikler yaşandığı gözlenmektedir. Bu motivasyondan hareketle bu araştırma, küreselleşmenin dönemler itibarıyla dünyada nasıl bir eğilim gösterdiğini ve küreselleşmenin dilinde herhangi bir değişim olup olmadığına ilişkin bir resim çizmeyi hedeflemektedir. Bu amacı gerçekleştirebilmek için Web of Science'daki (WoS) bilimsel makale özetleri (formal kaynak) ile The Financial Times (popüler kaynak) gazetesindeki haber başlıkları ve onlara ilişkin kısa özetlerden oluşturulan metinler araştırmanın verisi olarak kullanılmıştır. Söz konusu doküman ilk etapta 2001-2008, 2009-2016 ve 2017-2018 şeklinde üç döneme ayrılmıştır. Ardından üç doküman birleştirilerek Maxqda nitel paket programıyla sıklık analizi uygulanmış ve dokümanda en fazla geçen kelime tespit edilmiştir. Son aşamada ise tespit edilen kelimenin metin içindeki anlamına odaklanılmış ve buna göre olumlu, olumsuz ve ilişkisiz şeklinde kodlamalar gerçekleştirilmiştir. Kodlama matriksine dayandırılan bulgular, küreselleşmenin yarattığı akışkanlıkla temsil olan dilin dönemsel olarak farklılaştığını ve son dönemlerde bu dilde bir aşınma olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Akışkanlık, Aşınma.

Abstract: Globalization is defined as a worldwide process that expresses all kinds of information, people, goods, service and capital flows. While the rate of mobilization increases in some periods, it decreases in others. The aim of this research is to try to understand the change, transformation and erosion of the process that is perceived as globalization in today's mania through economic and political structures. Within this context, we try to understand the changes and transformations which took place in the world. The research is based on the document and media analysis. In order to do this aim, the scientific articles indexed in Web of Science (WoS) (formal source) and the headlines in the Financial Times newspaper (popular source) and the short abstracts were used as the data of the research. The document is divided into three periods as 2001-2008, 2009-2016 and 2017-2018. Then, three documents were combined and frequency analysis was performed with Maxqda qualitative package program and the most common word was found in the document. In the final stage, the focus was on the meaning of the word in the text and accordingly, positive, negative and unrelated codes were made. Findings reveal that the spirit of globalization, which represents mobilization, entered the erosion process on economic level.

Keywords: Globalisation, Fluidity, Erosion

1. Giriş

Dünya 18. yüzyıldan bu yana iki büyük değişime şahit olmuştur. Bunlardan ilki sanayi devrimi ikincisi ise sanayileşmenin etkisiyle ortaya çıkan küreselleşmedir. Her türlü bilgi, insan, mal, hizmet ve sermaye akışkanlığını ifade eden küreselleşme sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik alanlarda çeşitli değişim ve dönüşümlerin yaşanmasına yol açmıştır. Bahsedilen değişim ve dönüşümler mikro ölçekten makro ölçüğe kadar geniş bir yelpazede etki alanına sahiptir. Bir başka ifadeyle küreselleşme insan bedeni gibi en küçük

* İletişim yazarı: Suat Tuysuz, e-posta: suattuysuz@gmail.com

ölçekten yani bireyden uluslararası ölçeğe kadar farklı düzeylerde etkinliğe sahip olan bir olgu olarak dikkatleri çekmektedir.

Yukarıda genel hatlarıyla tanımlanan küreselleşmenin omurgası akışkanlıkla temsil olan dinamikler tarafından şekillendirilmektedir. Söz konusu akışkanlık George Ritzer tarafından katı, sıvı ve gaz metaforu kullanılarak açıklanmaktadır (Ritzer, 2011). Yakın çevreden bir örnekle somutlaştırılacak olursa; geçmişte Türkiye’de milli kütüphanede yer alan bir esere erişim ancak kitabın bulunduğu yere gidilerek elde edilebiliyorken, ulaşım teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte artan kargo taşımacılığı sayesinde kitabın farklı mekanlara erişimi kolaylaşmış, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde ise söz konusu bilginin dijital ortama aktarımı sağlanmış ve bilginin mekandaki hareketi bir tuşa basılarak geçen süre kadar kısa bir sürede elde edilebilir hale gelmiştir. Buradan hareketle geçmişte hareketi son derece sınırlı olan ve dolayısıyla katı metaforuyla açıklanan bilgiye erişim, sonrasında akışkan olan sıvı metaforuyla son kertede ise gaz metaforuyla açıklanabilecek bir forma kavuşmuştur. Bilginin veya herhangi bir başka olgunun mekandaki ve zamandaki hareketi hızlanmış ki bu durum da mekanlar arası etkileşimi artırmıştır. Hem mekanlar arası etkileşimi artıran hem de mekana erişimi zamansal olarak hızlandıran bu süreç Harvey (1989)’nin ifadesiyle *zaman-mekan sıkışması* olarak kavramsallaştırılmıştır. Akışkanlığın mekanı sabit olmaktan çıkarıp ona dinamik bir özellik kazandırması, küreselleşme olgusunun coğrafya disiplininin gündemine girmesini de nedenlemiştir.

Yukarıda bahsedilenlerden hareketle *akışkanlık*, küreselleşmenin dili, ruhu ya da onun ete kemiğe bürünmüş şekli olarak ifade edilebilir. Bu araştırmanın temel iddiası; küreselleşmenin dilinin ve onun pratikteki yansımalarının kimi zamanlarda katı, kimi zamanlarda ise sıvı ya da gaz haline dönüştüğüdür. Bu iddiadan hareketle bu araştırmanın amacı, son yirmi yıllık süreçte küreselleşmenin dili üzerinden bir sorgulama yaparak küreselleşmenin nereye evrildiğine ilişkin bir resim ortaya koymaktır.

2. Küreselleşmenin Kısa Bir Tarihi

Küreselleşme kimi araştırmacılar tarafından sömürgecilik dönemine kadar götürülebilen bir olgudur. Kimi araştırmacılar için ise küreselleşme Fransız İhtilali ve sanayi devrimiyle başlatılır. Sanayi devriminin sonucu olarak özellikle İngiltere’de iç piyasanın belli bir doygunluğa ulaşması farklı pazarlara olan ihtiyacı artırmış ve bu durum Adam Smith’in bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler politikasıyla perçinlenince sermayenin mekan aşırı hareketine zemin hazırlanmıştır. Bu felsefenin ortaya çıkardığı açık kapı politikalarıyla sermayenin önündeki duvarlar aşınmaya başlamıştır. Her ne kadar farklı tarihlerle başlatılabilse de bugün küreselleşme olarak tanımlanan olgunun II. Dünya Savaşı’ndan sonra başladığı söylenebilir. II. Dünya Savaşı’ndan sonra Amerika Birleşik Devletleri’nin askeri alandaki galibiyetini başka alanlara da taşıma isteği küreselleşmenin siyasi, ekonomik ve kültürel altyapısına zemin hazırlayacak yapıların oluşmasına yol açmıştır. Bu bağlamda siyasi olarak ulus üstü yapılanmaların ön plana çıktığı, ekonomik alanda sermayenin uluslararası dolaşımının arttığı bir dönem başlamıştır. Bu çerçevede IMF ve Dünya Bankası’nın 1944’te, NATO’nun 1949’da, Avrupa Birliği’nin (1952)’de temellerinin atılması küreselleşmenin ekonomik ve siyasi ayaklarına yönelik girişimler olarak kabul edilmektedir.

1989’da Berlin Duvarı’nın yıkılışı, 1991 yılında Sovyetler Birliği’nin çöküşü, 1994’te NAFTA’nın, 1995’te Dünya Ticaret Örgütü’nün kuruluşu ve 1990’larda bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, 1990’ların küreselleşmenin ivme kazandığı yıllar olarak tanımlanmasını sağlamıştır. Öyle ki bu dönem *Tarihin Sonu* (Fukuyama, 2011), *Düz Dünya* (Friedman, 2007) tezi gibi çok sayıda fikrin altlığını oluşturmuş ve konunun entelektüel ortamda tartışılmasını sağlamıştır. Nitekim (Fukuyama, 2011) kapitalizmin kazandığını, (Friedman, 2007) ise küreselleşmenin daha büyük bir eşitliğe yol açtığını iddia ederek küreselleşmeyi olumlayan dilin ana akım bir hal almasını sağlamıştır. Bu bilgilerden hareketle bugünkü manada tanımlanan küreselleşmenin II. Dünya Savaşı sonrasında hareketlenen, 1980’lerde Reaganomics ve Thatcherism gibi politikalarla ivme kazanan 1990’larda ise altın çağını yaşayan bir süreç

olduğu belirtilebilir. 11 Eylül 2001’de Dünya Ticaret Merkezi’ne yapılan terör saldırılarıyla ise dünya eskisinden farklı bir aşamaya geçmiştir. Söz konusu tarihten sonra küreselleşmenin sorgulanmaya başlandığı, 2008 dünya ekonomik kriziyle (Mortgage krizi olarak da ifade edilir) ise küreselleşmenin yarattığı kurum ve politikalara ilişkin aşınma sürecine girildiği belirtilebilir. Trump’ın 2017’de göreve gelmesiyle ise küreselleşmenin ruhunu temsil eden yapılar ve ona ilişkin dildeki aşınmanın gittikçe belirgin bir hal almaya başladığı pratikte görülmektedir.

3. Veri ve Yöntem

21. yüzyılın başından bu yana küreselleşmenin geçirdiği dönüşümün anlamlandırılmaya çalışıldığı bu araştırmada, kullanılan veriler tarafımızca oluşturulan dokümanların analizine dayanmaktadır. Doküman analizi formel, pratik ve popüler tasnifleme olarak tanımlanabilecek şekilde çeşitli yollarla gerçekleştirilebilir. Burada formel kaynaklar akademik dokümanları, pratik kaynaklar politika uygulayıcıların söylemlerini, popüler kaynaklar ise medya, sinema, roman ve karikatür gibi alanları ifade etmektedir. Bu araştırmada kullanılacak olan veri oluşturma süreci formel ve popüler doküman kaynaklarına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Formel kaynak olarak Web of Science’da (WoS) yayımlanan makalelerin başlık ve özetlerinden; popüler kaynak olarak ise The Financial Times (TFT) gazetesindeki haber başlıkları ve habere ilişkin kısa tanıtım metinlerinden yararlanılmıştır. Veri oluşturulurken hem zamansal açıdan hem de çeşitli anahtar kelimelere göre filtrelemeler yapılmıştır. Zamansal filtrelemede küreselleşmenin ana aktörü olan ABD devlet başkanlarının iktidar oldukları dönemler esas alınmıştır. Bu çerçevede filtrelemeler 2001-2008, 2009-2016 ve 2017-2018 olacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Küreselleşmenin dili olarak tanımlanan akışkanlığı ifade edebilecek ve küreselleşmeyle ilişkili olan anahtar kelimeler ise şöyledir: Migration, European Union, World Trade Organisation, Foreign Direct Investment, Free Trade, Tariff, Country Border, Border Wall. Ayrıca Bush, Obama ve Trump isimleri üzerinden de bir arama yapılmıştır. Bahsedilen anahtar kelimeler belirtilen dönemlere göre sınıflandırılmış ve söz konusu kelimelerin geçtiği metinlerde nasıl bir anlama sahip olduğu anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Bahsedilen yöntem uygulanarak elde edilen metin, toplamda 175.000 kelimededen oluşmaktadır. Söz konusu veriye ilk olarak Maxqda nitel veri analiz programı aracılığıyla sıklık analizi uygulanmıştır. Sıklık analizi sonucunda metin içinde en fazla “trade” kelimesinin geçtiği tespit edilmiştir. Bilindiği üzere ekonomi, küreselleşmenin en fazla etki ettiği alanlardan biridir. Küreselleşmenin akışkanlığa ilişkin dili ekonomiyle ilişkilendirildiğinde bunun Adam Smith’in ‘*birakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler*’ (*laissez faire, laissez passer*) felsefesine dayandığı belirtilebilir. Öyle ki bu felsefe açık kapı politikaları vasıtasıyla ekonomik anlamda sınırların esnetilmesini öğütlemektedir. Her ne kadar Adam Smith’e kadar götürülebilse de bu akışkanlığın özellikle 1980’lerden sonra uygulanan neoliberal politikalarla hız kazandığı belirtilir. Buradan hareketle ekonomiye ilişkin bir terim olan “trade” kelimesinin elde edilen metindeki anlamına odaklanılmıştır. Örneğin terimin geçtiği cümledeki veya paragraftaki anlamı küreselleşmenin akışkanlık içeren diliyle uyumlu veya olumlu bir anlamda kullanılıyorsa *olumlu dil*, tersi bir anlam içeriyorsa *olumsuz dil*, söz konusu kelime cümle ya da paragraf içinde olumlu veya olumsuz bir anlamda kullanılmıyorsa *nötr/ilişkisiz dil* şeklinde kodlanmıştır. Bu çerçevede kodlamalar aşağıdaki örnekte gösterildiği gibi yapılmıştır. Örneklerin ilkinde trade kelimesi akışkanlığı ifade eden küreselleşme diliyle uyumlu bir anlamda kullanıldığından olumlu dil olarak kodlanmış, ikinci örnekte ise küreselleşmenin diliyle uyumsuz anlam ihtiva ettiğinden olumsuz dil şeklinde kodlanmıştır.

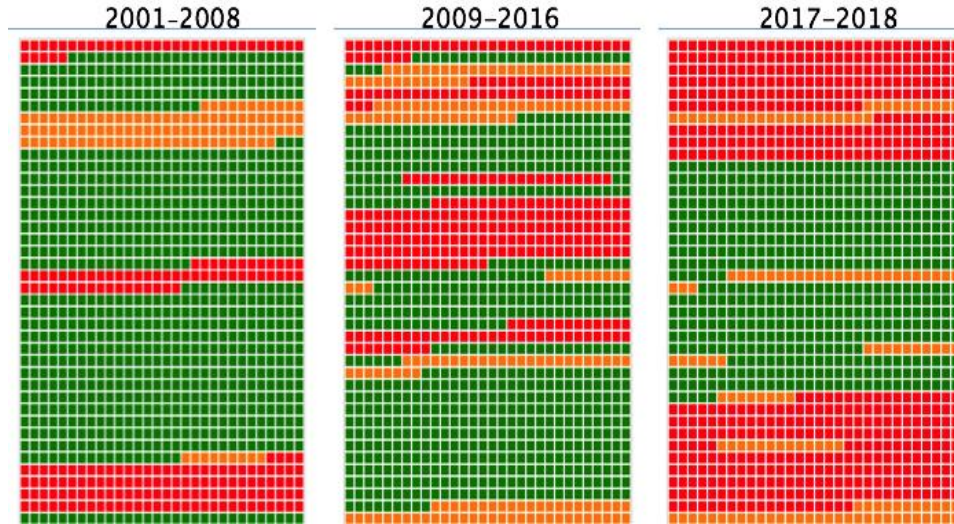
1. Örnek: *Furthermore, our evidence suggests that domestic trade policy almost always **positively** drives inward FDI in a context of multilateral **trade** policy **liberalization**...*

2. Örnek: *The article begins with **nationalism's** mainstays in order, to establish the "new" **nationalism** paths and its results on US - Mexico bilateral relations, particularly, on the cases of the North American Free **Trade** Agreement, the immigration and the **border wall construction**.*

4. Bulgular ve Tartışma

1980'ler ve 1990'lar hiper küreselleşme olarak tanımlanan yapının tesis edilebilmesi adına azimli bir şekilde uygulanan liberal politikalara sahne olmuştur. Söz konusu politikalar birçok alanda değişim ve dönüşüme yol açsa da en fazla etkilediği alan kuşkusuz ekonomi olmuştur. Bu etki özellikle ülkelerin ithalat ve ihracat rejimlerini düzenleyen politikalar üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu kapsamda uygulanan politikalar yerel sınırların ötesine geçerek ulusüstü bir küresel politika haline gelmiştir. Bu bağlamda uluslararası sermaye piyasaları üzerindeki kontroller kaldırıldığı gibi gelişmekte olan ülkeler ekonomik sınırların esnetilmesi hususunda büyük bir baskıyla karşı karşıya kaldı (Rodrik, 2011). Söz konusu politikalar sermayenin ve ticari malların küresel ölçekte dolaşımını kolaylaştırmış ve dolayısıyla akışkanlığa yol açmıştır. Bu dolaşım küreselleşmenin etkisinin daha da hissedilir bir hale gelmesini sağlamıştır. Küreselleşmenin en etkili dalgası olarak da kabul edilen bu gelişmelerle bir taraftan dünyanın gittikçe daha eşit bir hale geldiği savunulurken (Friedman, 2007), küreselleşmeye mesafeli duran akademik çevreler bu gelişmelerin eşitsizliği derinleştiren gelişmelere sahne olduğu iddiasını taşımaktadırlar (Erbaş, 2018).

Bütün bu tartışmalar eşliğinde bu araştırma kapsamında 'trade' kelimesi üzerinden 2001-2008, 2009-2016 ve 2017-2018 dönemlerine ayrılarak yapılan analiz, küreselleşmenin ruhunu temsil eden akışkanlık dilinin dönemlere göre farklılaştığını ortaya koymaktadır. Nitekim Şekil 1'deki kodlama matriksinden izleneceği üzere 2001-2008 dönemindeki veri setinde trade kelimesinin içinde geçtiği cümle ya da paragraftaki anlamı diğer iki döneme göre daha olumluyken, 2009-2016 döneminde aynı kelimenin içinde geçtiği cümledeki anlamı olumsuz doğru evrilmiş, Trump'un göreve geldiği tarihten itibaren ise yine aynı kelimenin geçtiği cümledeki anlamı daha da fazla bir biçimde olumsuz kelimelerle birlikte anılmaya başlamıştır².



Şekil 1. Trade kelimesi üzerinden yapılan kodlama matriksi.

5. Sonuç

Sınırların esnetilerek her türlü insan, mal, bilgi ve sermayenin geçişinin kolaylaşması olarak tanımlanan küreselleşmenin, uygulanan politikalarla kimi dönemlerde altın çağını yaşadığı kimi dönemlerde ise parlaklığını yitirerek matlaşma eğilimine girdiği gözlemlenmektedir. Bu araştırma bahsedilen türden bir

² Yeşil noktalar trade kelimesinin cümle içinde olumlu bir anlam taşıdığını, turuncu noktalar nötr/ilişkisiz bir anlam taşıdığını, kırmızı noktalar ise kelimenin cümle içinde olumsuz anlamda kullanıldığını göstermektedir.

gözlemi yapılan doküman analiziyle somutlaştırmaya çalışmıştır. Analiz neticesinde küreselleşmeden geriye gidişin 2008 yılından başlayarak Trump'la birlikte yükselişe geçtiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Trump'ın hem Amerikan sermayesini ülke içine çekmeye yönelik etkili hamleleri hem de gümrük duvarlarını yükselten kararları ile İngiltere'nin Brexit'le sonuçlanan Avrupa Birliği üyeliğine ilişkin kararı küreselleşmenin dili olarak ifade edilen akışkanlığın giderek katı hale geldiğini örneklemektedir. Buradan hareketle son dönemde yaşanan durum küreselleşmenin yaşadığı 1990'lardaki 'Altın Çağ' ın matlaşmaya yüz tuttuğunu göstermektedir.

Belirtmek gerekir ki küreselleşme dünyanın yekpare ve evrensel yasalarla yönetilmesi gibi bir ideali hedeflerken dünya gittikçe içine kapalı otarşik bir düzene doğru gitmektedir. Dünya genelinde örülen hem fiziki hem ekonomik hem de psikolojik duvarlar küreselleşmenin akışkanlığa ilişkin ruhunda yaşanan ciddi bir gerilemeye işaret etmektedir (Arıboğan, 2017).

Özetle küreselleşmenin sorgulanması ve yapısında meydana gelen aşınma üç dönem şeklinde sınıflandırılabilir. Bunlardan ilki, 11/09 tarihiyle kuluçka öncesi psikolojik hazırlık dönemi; ikincisi 2008 krizinden sonraki kuluçka dönemi; üçüncüsü ise Trumpizm ile birlikte doğum aşaması şeklinde sınıflandırılabilir. 2008 yılından bu yana küreselleşmenin ruhunu zedeleyecek kararların günümüzden on yıl sonrasında da geçtiğimiz on yıldaki gibi bir hızda olması durumunda doğumun gerçekleşeceği ve küreselleşmeden geriye gidişin olgunlaşma yönünde hız kazanacak bir sürece evrileceği belirtilebilir. Sürecin hangi yöne evrileceğine ilişkin net ifadeler kullanmak için henüz erken bir safhada olursa da gidişatın yönünün orta vadede netleşmiş olacağı belirtilebilir. Net ifadelerin kullanılabilmesi araştırmanın hem veri setinde hem araştırma periyodundaki genişlemeyle mümkün hale gelebilecektir. Kuşkusuz yapılan analizlerin farklı anahtar kelimeler üzerinden genişletilmesi de bu anlamda önemlidir. Araştırmanın bir sonraki aşamasında buna yönelik çalışmaların gerçekleştirileceğini belirtmek isteriz.

Referanslar

- Arıboğan, D. Ü. (2017). *Duvar: Tarih geri dönüyor*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Erbaş, H. (2018). Gelişme sorunsalı: Unut(tur)ulan ancak terk etmeyen ve kanayan yara. İçinde H. Erbaş (Ed.), *Türkiye gelişme/kalkınma yazınından bir seçki* (pp. 2-25). Ankara: Palme Yayınevi.
- Friedman, T. L. (2007). *Dünya düzdür: 21. yüzyılın kısa tarihi* (L. Cinemre, Çev.): Boyner.
- Fukuyama, F. (2011). *Tarihin sonu ve son insan* (Z. Dicleli, Çev.): Profil Yayıncılık.
- Harvey, D. (1989). *The condition of postmodernity*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Ritzer, G. (2011). *Küresel dünya* (M. Pekdemir, Çev.): Ayrıntı Yayınları.
- Rodrik, D. (2011). Küreselleşme, nereye kadar? *İktisat ve Toplum*, 2(13), 26-31.